

initio *Exhortationum anni 1554* (n. 1-7) et in *Exhortatione 2^a Conimbricensi*¹ atque in *Dialogo I*, etc. Hic, in his scilicet Annotationibus in Constitutiones, certe nonnulla uberioris et ex professo; atque acri ingenio nec sine eloquentiore animi motu (v. gr. n. 54-58).

IV. – TEMPUS COMPOSITIONIS. Auctor videtur haec scripsisse vivente adhuc S. Ignatio, cum de eius regimine Societatis loquatur in praesenti: « Hinc extat vis qua Pater noster Ignatius. . . quae proprie ad hoc institutum attinent, omnia continet et disponere atque constituere potest » (n. 62). Ex alia parte ipse Natalis dicit in suis Ephemeridibus: « Ibi [cum esset in Hispania anno 1556] incoepi scribere in constitutiones »²; « nam — addit — quod ad gubernationem eram otiosus »³. Hinc coniectare licet has annotationes in Constitutiones inceptas quidem esse in Hispania anno 1556 durante secunda Natalis visitatione; sed non ad finem perductas esse, ut satis iam indicant natura incompleta huius documenti et quod Natalis statim addit scripsisse se deinde in Hispania « contra Pedochium pro exercitiis »⁴. Quum autem Romam regressus esset (10 decembris 1556)⁵, post mortem S. Ignatii, « quam inchoaveram — ait — in Hispania expositionem in constitutiones, sum aliquot diebus prosecutus »; ut inde operam daret « annotationibus in constitutiones », ex quibus postea scholia confecit⁶. Generice tamen hoc ultimum de constitutionibus dicitur; quare et annotationes in Examen subinde intelligi possunt⁷, quas post mortem Sancti Conditoris scriptas esse constat⁸; vel allusio quaedam est hic ad annotationes praealias pro scholiis conficiendis, quae diversam rationem commentarii induunt ab ea quam ostendit praesens documentum.

V. – RATIO EDITIONIS. Breviores lacunas manuscripti nos complemus verbis inter [], lacuna tamen semper indicata in apparatu critico. Etsi charta manuscripti non raro aliquantulum consumpta est, adhuc nihilominus possunt verba cum certitudine restitui, saltem ex iis quae ipsi legimus ante codicis restaurationem; nisi contrarium animadvertisamus.

¹ *Exh. 2 Conim. n. 6-30, 38.*

² EN, II, 42.

³ *Ibid.*

⁴ *Ibid.*

⁵ Cf. EN, II, 49.

⁶ EN, II, 50.

⁷ Cf. *Exhort. 1554*, n. 21.

⁸ Vide *infra*, de earum tempore compositionis, in Monumento sequenti, Praefationem (IV).

3

ANNOTATIONES IN CONSTITUTIONES

ca. 1556

Praefatio

I. – MONUMENTUM *ineditum*, praeter tria breviora fragmenta edita a M. NICOLAU, *Jerónimo Nadal* p. 329, 340-341, 359-360.

II. – AUCTORES: EN, IV, 27, n. 9; M. NICOLAU, *Los escritos espirituales de Jerónimo Nadal*: Archivo Teológico Granadino 5 (1942) 35; IDEM, *Jer. Nadal* p. 81.

III. – TEXTUS. Unicum exemplar in ARSI, in codice (mense Septembri 1953 restaurato) *Instit. 186a*, fol. 71r-80v. Titulus codicis in dorso, prout designabatur antiquitus: *Miscellanea de Institut. S.I. - I.* Describitur in EN, IV, 25-28.

Textus conscriptus est ab eodem librario. Nullibi exhibet castigationes vel additiones autographas Natalis; immo aliquando exhibet lacunas ubi nonnulla verba hebraica, graeca, alia, desiderantur; quae verisimiliter debebant repleri nova revisione. Hoc documentum comprehenditur unico quaternione, in quo folia 81-84 (quae vidimis alba omnino ante codicis restaurationem) nunc desunt; sequuntur fol. 85 et 86r alba; et in fol. 86v, quasi in involucro totius quaternonis aliorumque, ad modum tituli leguntur sequentia, manu Natalis conscripta: « In Constitutiones et in censuram τὴν παριστῶν, ubi Societatis chronicon [et cancellatum: καὶ τὰ ἄλλα] ad 1545:inemenda et imperfecta ». Alia manus scribit: « Adnotationes in Constitutiones et Regulas. — P. Natalis ». Denique ad finem paginae nova manus posuit: « exhortationes ».

Praeter haec, quae ex his titulis novimus, stylus quoque et tota summa et ratio sententiarum documenti ostendunt auctorem Patrem Nadal; quippe qui saepe aliis scriptis sententias eiusmodi evolvat similique modo. Monumentum tamen est inemendatum, ut Natalis indicavit, et adhuc compleri debebat.

Legenti summaria, quae nos ipsi apponimus binis capitibus documenti, palam fiet similitudo cum sententiis circa religionem in genere et circa gratiam religionis Societatis, quas auctor tractavit

Textus

[ANNOTATIONES IN CONSTITUTIONES]

[CAPUT I. — DE RELIGIONE IN UNIVERSUM]

§ I. — RELIGIO UT VIRTUS PARTICULARIS ET GENERALIS. — 1. *Auctor petit ignoscatur suae audaciae.* — 2. *Quid significet « religio » ex etymo.* — 3. *Spiritus investigandus ex lingua hebraica, graeca et latina.* — 4. *De religione qua est virtus particularis, cultus divini; et virtus generalis, omnes comprehendens.* — 5. *Discrimen a caritate; et quomodo omnes virtutes rationem religionis induere possint.* — 6. *Christianismus religio in genere.*

§ II. — CONSILIA EVANGELICA, UT RES RELIGIOSAE. — 7. *Status consiliorum evangelicorum a Christo fundatus.* — 8. *Semper erit in Ecclesia.* — 9. *Christus et apostoli assumpserunt hunc statum.* — 10. *Consilia evangelica in primis christianis et in primaeva Ecclesia.* — 11. *Quo sensu Christus consuluit vota de consiliis evangelicis.* — 12-14. *Cur Ecclesia vocaverit religionem statum consiliorum.* — 15. *In eo fit. professio perfectionis evangelicae.* — 16. *Quo sensu vita religiosi sit oratio et adoratio et professio voluntatis perfectionis adquirendae.* — 17. *Est nova obligatio religionis.* — 18. *Requiritur approbatio Ecclesiae.*

§ III. — DE GRATIA RELIGIONUM. — 19. *Gratia quam pollicetur Christus ordini religiosorum.* — 20-22. *Qualis sit gratia religionis.* — 23. *Observatio consiliorum tollit impedimenta perfectionis.* — 24. *Difficultas amandi Deum ex toto corde.* — 25. *Consilia sunt media ad perfectam observationem praecceptorum.* — 26-27. *Diversa genera observationis consiliorum.* — 28. *Doctrina S. Pauli de praedestinatione et de vocatione.* — 29. *Quid vocatio divina et quotuplex.* — 30-31. *Vocatio ad institutum religiosum et eius species analogice ad diversas sacramentorum gratias.*

[§ I. — RELIGIO UT VIRTUS PARTICULARIS ET GENERALIS]

[f. 71r]

[1] In Constitutiones et Regulas Societatis breviter annotatu*ro*
mihi, Christo Iesu duce, qui factus est nobis sapientia a Deo¹,
illud primum occurrit dicendum, religio quid sit. Parcite, obsecro
vos, Patres ac Fratres mei in Christo dilectissimi, parcite inepto
5 mihi, homini abiepto ac nihili, et orate pro me; et, si quid scri-
bam quod aliquid lucis inducere possit nostro Instituto, id plane
sciatis a Patre lumen ac spirituum descendisse² per vestra

sacrificia atque orationes in Christo Iesu. Sin contra (quod vestrum erit iudicium) de meo dicam atque ineptiam, expungite, omnia obliterate, explodite, et mihi paenitentiam pro mea temeritate 10 atque arrogantia impingite.

[2] Religionem igitur, quae graece [θεοσέβεια], hebraice [עֲבוֹדָה], tradunt theologi³ virtutem esse quae cultum Deo exhibeat; quod pulchre etymo graeci nominis et hebrei respondet: utrumque enim nomen cultum Dei significat sua proprietate. 15 Nam [θεοσέβεια] venerationem cum devotione coniunctam notat⁴, [עֲבוֹדָה] reverentiam cum obligatione ac professione tum domini tum debiti servitii⁵. Latinum nomen non minus habet proprietatis, et repetitam quandam obligationem designat; quod inferius explicabimus.

[3] Ne quis autem existimet non adeo ad spiritum pertinere et theologiam ad etymos nominum respicere, audiat ac videat quid ego sentiam: propterea in Ecclesia sua Christum Dominum quasi symbola quaedam dedisse sermonis hebrei et graeci, et titulum sue crucis trilinguem extare voluisse, ut spiritum investigemus ex his linguis; quas etiam consecratas statuit, ut per quas nobis spiritum suum ac theologiam universam manifestaret. Sic enim intelligamus velim, et omnia fecisse Deum ut spiritui ministrarent et grataiae, et linguas in primis partim instituisse summa proprietate et spiritu (hebream dico) ut a spiritu suo imm[ediate?] profec- 30 tam, et quae [f. 71v] eius sensum exterius explicet per humanam [vocem?] fecisse, ut suis idiomatibus constarent; omnia vero eo referrentur, ad hoc inservirent, ut mysterium suae sacrosanctae

12 graece seq. lacuna | hebraice seq. lac. || 16 Nam seq. lac. | notat seq. lac.
|| 30 immediate charta cons. || 31 humanam seq. lac. || 33 referentur ms.

³ Cf. S. THOMAS, 2,2, q. 81, a. 2-4; et q. 82-100; E. AMANN, *Religion (virtus de)*: Dict. Théol. Cath. XIII, 2306-2312.

⁴ Vox θεοσέβεια significat utrumque: et cultum divinitatis et pietatem. Verbum autem σέβω idem valet ac honorare, venerari, et dicitur praesertim relate ad deos; σέβομαι sibi vult experiri sensum pudoris aut timoris religiosi. Haec eadem vox, θεοσέβεια, adhibetur expresse a Natali eodem sensu in *Dialog. I*, n. 18.

⁵ Inter significationes vocis ‘abwodah’ habentur: servitium, servitus, servitium sacrum in sanctuario, cultus religiosus. Cfr. F. ZORELL, *Lexicon hebraicum et aramaicum V. T.*, Roma 1944-1960, p. 565. Haec eadem vox adhibetur expresse a Natali similis sensu in *Dialog. I*, n. 18.

¹ 1 Cor. 1, 30.² Cf. Iac. 1, 17.

voluntatis explicaretur, hoc est [τοῦ θελήματος αὐτοῦ] in Christo Iesu sacrosanctum mysterium⁶.

[4] Ad religionem igitur pertinent quae rationem habent cultus divini; quae ad Dei honorem et venerationem referimus. Nam quaedam propriam quandam rationem habere videntur venerationis Dei; quo in genere sunt devotio, oratio, adoratio, sacrificium, oblatio, votum, iusurandum, et huiusmodi, si quae sint alia. Unde et propriam rationem virtutis induere religionem dicimus ac particularē esse virtutem. Sed ita tamen, ut religionis rationem aliis omnibus virtutibus inducere possit; ut quae virtutes propriis constant rationibus, accedente religione cultus etiam Dei dicantur et sint. Ut, si quis actu charitatis vel fidei cultum Deo exhibere velit, is religionis virtutem cum charitate et fide coniungat et perfectiorem actum edat. Ita religionem desiderabat in ethniciis Paulus, ad Romanos 1° capite, in his qui, cum Deum cognovissent, non sicut Deum glorificaverunt aut gratias egerunt⁷. Ita religionem usurpavit Iacobus: «Religio, inquit, munda et immaculata haec est; visitare pupillos, etc.»⁸.

[5] Iam igitur eo rem spectare videmus: ut universalis quaedam virtus esse videatur religio, quasi omnium virtutum forma quaedam; quemadmodum charitas, suo tamen ordine, suo gradu. Charitas enim, virtutum omnium forma, est divina; ut per quam et virtutes aliae et religio operantur, Deo coniunguntur, beatitudinem merentur aeternam. Religio, per quam virtutes aliae, tum charitas ipsa, divinum Deo cultum atque honorem [exhibit]. Neque vero aliae virtutes [f. 72r] universalis religionis rationem solum subire possunt, sed etiam particularis, ut sacrificii quidem, si actus omnium virtutum Deo in eius honorem et cultum offeramus. Hinc constat christianos omnes religiosos esse; et illos magis esse religiosos qui et habitum habent maioris religionis, et eo utuntur frequentius et perfectius.

[6] Ex generali hac virtute, quam christiani omnes profitentur, nomen accepit Christianismus, ut christiana religio appelletur, statusque pie ac religiose vivendi constituatur, ad quem universi

⁶ hoc est seq. lac. || 41 prius inducere || 58 exhibent charta cons.

⁷ Cf. Eph. 1, 9: «γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ, κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ».

⁸ Rom. 1, 21.

⁹ Iac. 1, 27.

homines obligantur. In quo qui Christo in baptismo votum dederunt versantur. Quid igitur amplius est quapropter Ecclesia peculiariter religionem vocat monachorum institutum, monachos religiosos; ⁷⁰ alios Christianismi status religiones non vocat, alios homines non appellat religiosos? Id nunc dicendum est.

[§ II. — CONSILIA EVANGELICA, UT RES RELIGIOSAE]

[7] Christus Jesus Ecclesiam suam induit semper varietatibus⁹, hoc est, in ea varios esse voluit ordines christianorum, varios esse gradus atque status, varia dona et gratias; sed unum tamen eximum statum, in quo perfectio legis evangelicae ex professo exerceretur atque eluceret. Quum enim evangelium praecepsit et consiliis constet, illum voluit Christus Jesus statum rationemque christiana conversationis esse selectum; qui quasi totam sui evangelii amplitudinem complecteretur, et non solum pracepta legis ⁸⁰ evangelicae profiteretur, sed consilia quoque amplecteretur.

[8] Nunquam autem hic hominum christianorum ordo in Ecclesia desideratus est, siquidem semper exhibuit sponsam suam Christus Jesus gloriosam, sanctam [f. 72v] atque immaculatam¹⁰: neque vero consilia edidit Christus, gratiam ad illa implenda pollicitus est, et non eligit semper qui illa sequuntur; non enim egreditur verbum Domini frustra¹¹. Nam si sponsa Christi, Ecclesia semper fuit, et si tota pulchra semper, atque in vestitu deaurato circumamicta varietatibus¹²: semper igitur fuerunt in Ecclesia Christi, semper erunt, ordines atque status qui ad corporis eius necessitatem atque perfectionem pertineant; nisi Ecclesiam quidem hierarchicam dices, sed cui ordo aliquis suus desit.

[9] Hunc ordinem consiliorum, hoc vitae institutum, Christus ipse primum assumpsit; hanc vivendi rationem suo exemplo et exercitio consecravit ac fecit esse efficacem; consilia ipse omnia ⁹⁵ evangelii sui perfectissime ac divine observavit. Ad hunc statum Apostolos vocavit, ut consilia evangelica observarent. Quos enim sibi substituebat, qui vicarii essent praceptores Ecclesiae suaee

⁷⁸ Christus Jesus litt. maiusc. ms.

⁹ Cf. Ps. 44, 10.

¹⁰ Cf. Eph. 5, 27.

¹¹ Cf. Isa. 55, 11.

¹² Cf. Ps. 44, 10.

ac principes, eosdem in primis decebat totum vitae totius ac perfectionis christiana capessere institutum et totam perfectionem exercere ac profiteri; ut non solum quae praeciperent, illa facerent, sed praeterea quae aliis consulerent; in quibus nescio quo pacto maior desideratur experientia, amplecterentur; ne audirent: « dicunt, et non faciunt »¹³. Praecepta enim et consilia tum deum perfecte scirent, et efficaciter aliis et maiori cum dignitate praescribere possent, si ea ipsi in se perfecte experti essent. Itaque non Apostolos solum instituit Christus, sed Ecclesiam fere universam.

[10] Apostoli sic primum instituebant, ut consilia evangelica profiterentur [f. 73r] ex parte. Nam qui credebant, vendebant quae possidebant omnia, et ponebant pretia ante Apostolorum pedes, et erant credentibus omnia comunia¹⁴. Nec dubium est quin pleisque, excisa radice cupiditatis, alia consilia amplexarentur.

Apostolos item quis neget suos instituisse quasi [μύστας]¹⁵ et imitatores, qui plenam consiliorum professionem acciperent? Quodsi ratio perfectionis Ecclesiae id postulat, ut status christianorum in ea sit qui consilia evangelica simul cum praecepsis profiteatur, et Christus tum per se tum etiam per Apostolos exemplo et opere id confirmavit ac tradidit, quid erit iam cur eundem statum in Ecclesia et fuisse semper et futurum esse non credamus? Quod et ex priscis omniumque aetatum doctoribus accipimus, et ex temporum cronologiis colligimus quod Ecclesia probavit semper ac docuit.

[11] Dicat quis hac de re: Nullus est qui ambigat observata semper fuisse in Ecclesia consilia evangelica, nunquam huiusmodi gratiam defuisse. Et, si ordinem statumque dicere velis, id quoque nullus inficiabitur, siquidem et Divus Dionysius ita de monachis loquitur¹⁶. Sunt in Ecclesia; sed conceptis votis constant? Hunc christianorum ordinem, id hactenus non confecisti.

¹⁴ quasi seq. lac. || 27-28 monarchiis ms. || 38 Sunt obscure scriptum, sup. aliud verbum; quod videtur sancti

¹⁵ Mt. 23, 3.

¹⁶ Act. 2, 44. 45.

¹⁵ In ms. habetur lacuna, sed facile supponi potest hoc verbum, quod invenitur etiam in simili loco et sententia: *Exh. I Compl. n. 13*a; Dialog. I, n. 33. Cf. Ps. DIONYSIUS AREOPAGITA, De caelesti hierar. c. 9: MG 3, 262.*

¹⁶ In ms. sat clare est: « de monarchiis loquitur »; quod nos interpretati sumus: *de monachis*. Cf. Ps. DIONYSIUS, *De ecclesiastica hierarchia*, c. 6, parte II et III (describens ritum monasticae consecrationis eumque commentans): MG 3, 533-538. Eadem sententia Natalis in *Dialog. I, n. 104*, et cf. ibi annot. 24.

— Audi. Tu perfectionem consiliorum in Ecclesia necessariam esse fateris; consilia vero primaria Christus Iesus diserte explicit castitatis, paupertatis et obedientiae, quae ad perfectionem ducent¹⁷. Compertum est autem ex parte posse illa suscipi et perfecte. Iam, si quis cum voto ea suscipit, quis est orthodoxus qui non dicat perfectius illum agere? Quid igitur, obsecro te, ubi [f. 73v] Christus illa consuluit, itane consuluit ut necessum esset ea imperfecte adire? An non etiam ut perfecte possent, qui vellent, per gratiam ipsius illa perficere et exequi? Nisi si velis Christum Iesum viam perfectionis imperfecte solum suscipiendam consuluisse; quod quis dicat, qui Christum Iesum norit?¹⁸ Consuluit igitur per concepta vota Christus Iesus consilia evangelica et non solum sine illis esse suscipienda¹⁸.

Hoc ex antiquis doctoribus, ex consensu temporum, ex historiis et ecclesiastica traditione confirmari potest.

Quocirca constat statum esse consiliorum in Ecclesia, quae per vota suscipiuntur, eamque perfectionem semper in Ecclesia fuisse, semper futuram.

[12] Iam nunc illud agendum quod nuper quaerebamus. Cur tandem, tametsi haec ita habeant, hunc statum religionem vocat Ecclesia? Primum quidem, tametsi causam nesciamus, ita consulere tamen deberemus, et cervicem iudicii nostri in obsequium fidei et Ecclesiae summittere. Quem sensum spiritus dat fides ipsa: ut magistrae fidei nostrae, Ecclesiae, credamus in omnibus, et facile et suaviter. Quodsi hunc animum suavitatis fidei atque abnegationis iudicii adducamus, magna oborietur argumentorum copia unde ea quae crediderimus confirmemus, et re ipsa experiamur in spiritu quod Isaias prophetat: « Nisi credideritis, non intelligetis »¹⁹.

[13] Sed age, nonne si religionem in universum sumes, omnes

¹⁵ conciliorum ms. || 42-43 suscipienda del. ex parte: nam qui credebant, vendebant quae possidebant omnia

¹⁷ Mt. 19, 12. 21.

¹⁸ Inde F. SUÁREZ docet statum religiosum esse de iure divino considente, non praecipiente: « Status religionis secundum se et quoad substantiam suam ab ipso Christo Domino immediate traditus et institutus fuit; atque ita dici potest esse de iure divino, non praecipiente, sed considente. Haec est sententia omnium catholicorum recte sentientium ». *De statu religioso lib. 3, c. 2, n. 3; Opera, Vivès, XV, 231.* Auctores pro hac sententia citantur *ibidem*. Argumenta pariter et rationes dubitandi, *ibid. n. 2-9*.

¹⁹ Cf. Isa. 7, 9.

60 christiani religiosi sunt? Cur ita? Quandoquidem ad cultum Deo exhibendum vocati et consecrati sunt omnes. Neque vero vocatione tantum et statu generali religiosi sunt christiani omnes, sed etiam sancti²⁰. Sed haec nomina tamen non sine delectu a christianis usurpantur. Non enim obvium quemque sanctum vel
 65 religiosum appellamus, sed bifariam: vel ex privata quemque religione et sanctitate (quovis in statu versetur), vel ex statu ac vitae conditione, sanctum vel religiosum christianum hominem [f. 74r] dicimus; ut episcopos sanctos, monachos religiosos. Quum autem haec ita sint, et accidentaliter admodum sint atque incerte
 70 privatorum hominum privatae religiones et sanctitates, provide Ecclesia haec nomina non singularibus hominibus, dum in vivis sunt, tribuit²¹; sed ordinibus ac statibus a Christo Iesu institutis. Itaque sanctos episcopos ex dignitate vocat, et monachos religiosos ex professione; nec, si ex his aliqui religiosi non sint vel sancti,
 75 propterea ordine huiusmodi non sunt et professione. In qua tamen professione semper aliqui tales sunt, quales status profitetur.

[14] Et quoniam de statu episcoporum nunc dicendum non est, sed de ordine religiosorum, de his audite, Patres ac fratres in Christo Iesu dulcissimi.

80 [15] Multa sunt quapropter proprie et selecte ordo profitentium perfecte consilia evangelica religio dicatur. Primum, quod in ea professio quaedam fit perfectionis evangelicae. Nam hoc primum animo concipit, qui statum religionis suscipit, quod primo loco proposuit Christus Iesus: « Si vis, inquit, perfectus esse »²²; et quasi
 85 respondeat religiosus: « Volo, Domine, perfectus esse », tum audit ab eo: « Wade, vende omnia quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelo, et veni, sequere me²³. Wade in holocaustum, te tuaque omnia offer Patri et mihi: bona externa, legitimum carnis usum, tuum iudicium, tuam voluntatem ». Non-
 90 ne in his selecte elucet non religio solum in universum, sed selecta ratio religionis, devotionis, votorum, sacrificii, et quidem maximi,

63 in marg. ad Ro. 1°. || 72 in marg. Eccli. 13: Ne laudaveris, etc. || 90 eluce ms.

²⁰ Cf., v. gr., Rom. 1, 7; Eph. 3, 18.

²¹ In margine scribitur: Eccli. 13, Ne laudaveris, etc. [cf. Eccli. 11, 30: Ante mortem ne laudes hominem quemquam . . .].

²² Mt. 19, 21.

²³ Ibid.

siquidem quae nos offerre possumus summa et maxima, ea Deo offerimus et consecramus?

[16] Adde quod selectam rationem et obligationem orationis et adorationis suscepit religiosus. Oratio enim vita est religionum, ut ita dicamus; quod magno sensu spiritus et dici debet ac suscipi. Adorationem praestant ceremoniis divini cultus, oblationem in sacrificio votorum. Nihil igitur fere est religionis, si propriam eius rationem respiciamus, quod e professione instituti monastici non sit. Totus denique status constat professione perfectionis christiana acquirendae (ut superius [f. 74v] diximus)²⁴, ex evangelio. Nam ea est ianua, is finis religiosi, ut velit et profiteatur perfectionem christianam velle se consequi. Quis igitur non facile videat ac confiteatur hunc statum religionem merito dici debere in tanta amplitudine christiana religionis, in quo statu tam serio, tam vere, tam perfecte, assumitur religio christiana in sua perfectione observanda et totus homo ad perfectionem cultus divini quasi denuo consecratur?

[17] Quod et nomen latinum religionis innuit. Nam, quum ligatus esset homo ad divinum cultum [sua natura ipsa], per religionem christianam obligatur explicitius atque perfectius. Item qui religiosus fit, adit denuo novam obligationem quasi consumationem quandam totius religionis. Constat igitur ex superioribus religionem in Ecclesia dici statum perfectionis acquirendae, in quo vota consiliorum evangelicorum suscipiuntur.

[18] Sed ita tandem religio nominabitur et erit, si ab Ecclesia legitime confirmata fuerit et consecrata. Unde etiam vota quae eduntur solennia dicuntur, quasi per Ecclesiam rite, ecclesiastice, ac legitime probata atque consecrata. Nam non solum est tum consentaneum, sed necessarium quoque, ut status quem in Ecclesia Christus esse voluit eximium, qui semper in Ecclesia fuit, semper futurus est, aliunde non penderet, aliunde auctoritatem non acciperet, aliunde non gubernaretur, quam ab ea auctoritate quam voluit Christus Iesus in Ecclesia sua esse firmissimam atque indeviabilem; ex qua error nullus emanare possit, nihil sanciri quod cum christianis moribus pugnet: ea est Apostolicae Sedis auctoritas ac summi in terra Vicarii Christi Iesu potestas, Romani scilicet Pontificis.

98 est del. q || 10 cultum seq. lac.

²⁴ N. 11 sq.

[§ III. — DE GRATIA RELIGIONUM]

[19] Age nunc, gratiam consideremus quam pollicetur Christus Iesus religiosorum ordini. Nullum enim vocat, cui pro ratione vocationis gratiam non pollicetur et conferat, nisi illi nos desimus. Nam «quos vocavit, hos et iustificavit»²⁵; «per quem, inquit Paulus, accepimus gratiam et apostolatum»²⁶. Nam, ut supra naturam sunt huiusmodi vocaciones, ita et providentia Dei est et misericordia ut, quem ad aliquid munus eligit [f. 75r] divinum, ei facultatem tribuat, ut pro dignitate munus suum exequi possit. Ita fit ut, quem ad religionis statum vocat Christus Iesus, ei gratiam donet quam religionis dicimus.

[20] Selectissima haec est gratia et donum in Ecclesia primum, ut eligat [et] vocet Christus Iesus qui statum perfectionis suscipient, tum ut gratiam illis conferat qua efficaces sint ad perfectionem non solum sequendam, sed etiam consequendam. Hanc gratiam sat scio me pro rei dignitate explicare non posse; constat enim interno sensu atque experientia spiritus. Sed tamen, potius quam nihil dicam, audite quid coniiciam, Patres ac Fratres in Christo Iesu dilectissimi.

[21] Noluit Deus omnipotens Filii sui Christi Iesu esse consilia inania ac sine fructu. Praedestinavit itaque ad gloriam suam secundum consilium divinae suae voluntatis²⁷, secundum divitias gloriae gratiae suae in Christo Iesu²⁸, ante mundi constitutionem²⁹, qui conformes illius imagini fierent, quos praescivit³⁰; et quidem non eodem gradu omnes angelos vel homines, siquidem et hierarchiae et ordines et chori angelorum sunt, quorum ruinae ex hominibus implentur, et mansiones multae in domo aeterni Patris³¹. Et sicut alia est claritas solis, lunae, stellarum, ita resurrectio est mortuorum³² et gloria. «Quos igitur praescivit (inquit Paulus), hos

³² inquit seq. lac. || 40 et charta cons.

²⁵ Rom. 8, 30.

²⁶ Rom. 1, 5.

²⁷ Cf. Eph. 1, 11.

²⁸ Cf. Rom. 9, 23; Eph. 1, 7.

²⁹ Cf. Eph. 1, 4; 1 Pet. 1, 20.

³⁰ Cf. Rom. 8, 29.

³¹ Cf. Io. 14, 2.

³² 1 Cor. 15, 41. 42.

praedestinavit »³³: non prius illud quam hoc; utrumque enim in aeternitate, utrumque simul in simplicissima atque infinita essentia.

[22] Praescivit igitur quosdam Deus; hoc est, quasi practice praevidebat salvandos, qua ratione novit vias iustorum Deus³⁴ et novit qui sint sui³⁵. Et hos quidem praevidebat, non eodem gradu beundos; quare eosdem praedestinavit id est, et definivit salvandos; simul coniunxit cum voluntatis suae beneplacito media quibus beatitudinem consequerentur singuli pro gradus sui ratione. Haec vero media esse voluit primum vitae perfectionem, si ad superiores gradus gloriae spectemus; deinde illa quae ad perfectiōnem ducunt; ea vero constant mandatorum perfecta observatione. Ad perfectam rursum mandatorum observationem media dispositus, illa quae nos ad id iuvarent, evangelica scilicet consilia.

[23] Horum autem haec est ratio: ut illa a nobis ablegent, quae sine peccato quidem reti[f. 75v]nere possumus, et tamen retenta perfectionem impediunt vel retardant. Licate enim retinere possum, alioquin, bonorum possessionem, legitimū uxorū usum, propriū iudicīi ac voluntatis libertatem; ea vero si retineam, divisus quidem sum³⁶, nec totum cor, totam mentem et animam, totam fortitudinem ad mandatum charitatis adhibeam. In cuius tamen perfecta observatione perfectio christiana consistit³⁷; ut, ex huius observatione perfecta, reliquorum mandatorum perfecta fluit impletio, ex Ioanne³⁸. Nam manifestum est divisum esse eum qui possidet, et qui uxorem habet. Iam quid magis dividere potest, quam id quod simul utrumque homini exhibit, sui scilicet iudicīi et voluntatis liberam possessionem et usum; in quibus aperte maior est occupatio, maius periculum? Quo fit ut haec relinquere iuvet unice ac proprie ad perfectam charitatis observationem; quae vero retenta, etiamsi nihil peccati ex se inducant, tamen ex nostrae naturae corruptione accipitur occasio peccati et difficultas contrahitur magna ad bonum exequendum; non tamen impossibilitas, nisi velimus gratiam Dei abiicere: cui nihil est impossibile.

[24] Sed contemplemur difficultatem. Iubet Deus ut se diligamus

³⁰ novit del. Deus || ⁶¹ sint del. salvandi

³³ Rom. 8, 29.

³⁴ Cf. Ps. 1, 6.

³⁵ Cf. 2 Tim. 2, 19.

³⁶ Cf. 1 Cor. 7, 33.

³⁷ Cf. S. THOMAS, 2, 2, q. 184, a. 1.

³⁸ Cf. Io. 14, 15. 21-24.

90 mus ex toto corde, etc.³⁹. Concedit ut diligit quis uxorem, bona, propriam voluntatem et iudicium. Data hac libertate, fit facillime ut amor, qui caecus est, nimum feratur in bona haec creata, et quasi totus homo in his sit, in his se oblectet, de his cogitet; bona aeterna non sentiat, non appetat. Breviter: in summo versetur dis-
95 crimine, ne horum amorem divino preeponat; quum contra neces-
sum sit ut Dei amorem omni amori preeferat et anteponat nihilque
faciat quod cum Dei amore pugnet, Deumque super omnia diligit.
Quasi intelligamus Deum, posito omnibus mandato ut toto corde
diligatur, dispensare tamen cum quibusdam, ut alia simul amare
100 sine peccato possint. Et tamen perfecte ii quoque Deum amare
possunt, ubi Deum tam ament impense ut divinus amor illos amores
absorbeat et in illis regnet, nec quicquam animi dividat amor
creaturae, nihil interturbet, nil distrahat; quod ut perfectissi-
mum est, ita longe difficillimum. Nam quorsum spectant consilia
5 [f. 76r] Christi, nisi ad difficultatem seponendam? Quid est, quod
abiit tristis iuvenis ille?⁴⁰

[25] Praeceptum itaque charitatis, in quo tota lex comprehen-
ditur⁴¹, omnes obligat; sed quemque tamen pro sui status ratione.
Qui solam viam mandatorum profitentur, toto corde Deum diligere
10 ita tenentur, ut Deo nihil preeponant, illum rebus omnibus; ni-
hil contra eius preecepta agant. Qui vero consilia, illi ad perfectio-
nem contendere tenentur, neque illis est integrum ad alios amores
animum dividere. Hinc constat non ita obligare praeceptum char-
itatis ut aliquid in eo sit preecepti, aliquid consilii. Nam consilia
15 sunt, non finis; et in statu suo non potest quisquam non implere
preeceptum, quin vel mortaliter peccet vel venialiter. Media igit-
tur ad perfectam preeceptorum observationem preedestinavit
Deus consilia, quae ad perfectionem ducunt. Nullus enim unquam
ad perfectionem attigit, qui consilia non exequeretur vel finem
20 consiliorum speciali privilegio non assequeretur; ut illa quae so-
lent a perfectione amoris alios abducere, se non moverent, et sine
professione consiliorum consilia tamen adimpleret. Quod selectis-
simorum est; et tamen, qui huiusmodi sunt, dubium non est, si

99 simul sup. lin. || 12 prius integro

³⁹ Deut. 6, 5; Mt. 22, 37.

⁴⁰ Mt. 19, 22.

⁴¹ Cf. Mt. 22, 40.

cum illa gratia, si cum privilegio illo, statum simul professionemque
consiliorum contingerent, quin perfectiores essent evasuri.

[26] Postremo haec ita [sunt ut, si] ad maiorem gradum pree-
stinavit quosdam Deus, his media esse voluit vitae perfectionem,
perfectam mandatorum observationem simul et media quae ad
hoc iuvarent, quae consilia sunt evangelica; quae tamen non
eodem gradu preeparavit. Sed in his magnam voluit esse amplitu-
dinem: ut quibusdam paratum esset amplecti posse partem consi-
liorum, aliis consilia omnia. His quidem libera quadam professione,
ut quoties ad sola preecepta redire vellent, id liceret. Aliis, ut edi-
tis votis sequerentur illa; sed huiusmodi votis quae non conse-
craret nec reciperet Ecclesia. Postremo viam esse preestituit per-
fectissimam in qua, votis ab Ecclesia probatis, susceptis atque
consecratis, appraehenderentur evangelica consilia.

[27] Et in hoc quidem statu gradus [f. 76v] esse voluit varios,
ut districtius esset institutum unum
Sub episcopis sine congrega-
tione; sub abbatibus li-
bere; monachi non sacer-
dotes; monachi sacerdotes;
monachi sacerdotes pree-
dicatores et ministriores sa-
cramentorum; pro tempo-
rum et hominum imbecil-
itate augentur instituta.

Ad haec autem omnia gratias preepara-
vit Deus: daturum se ad hanc perfectionem, ad haec media am-
plexanda atque exequenda, pro rerum ipsarum magnitudine exi-
mias, iustificationis, donorum, auxilii specialis vocationis.

[28] Haec omnia complectitur Paulus parvo illo verborum
complexu: Quos preescivit, hos preedestinavit, ante mundi sci-
licet constitutionem⁴³, conformes fieri imaginis Filii sui⁴⁴; quasi
illos in mente sua ac voluntatis suae consilio⁴⁵ efformaverit Deus
ad imaginem Filii sui, iuxta scilicet gradus varios, ad perfectionem
usque Corporis Christi et Ecclesiae triumphantis. Haec autem
omnia aeterna sunt, sed quae ex tempore fiunt. Prosequitur deir de

26 ita seq. lac. || 33 aeditis ms. | in marg. De sacerdotibus et de episcopis
dicendum || 46 gratias del. iustificationis, donorum, auxilii specialis vocationis

⁴² Cf. Cantic. 6, 9.

⁴³ Cf. Eph. 1, 4; 1 Pet. 1, 20.

⁴⁴ Rom. 8, 29.

⁴⁵ Cf. Eph. 1, 11.

Paulus: « Quos, inquit, praedestinavit, hos et vocavit »⁴⁶. Vocatio quidem Dei, principium gratiae est. Nam quae praescivit ac praedestinavit ad opus [—], principium ponit divinum; ex quo principio homo adiutus ad caelestia aspirare possit et Dei voluntatem atque praedestinationem completere.

[29] Hanc vocationem, tametsi multipharium exercet Deus pro multipli sapientia sua ac bonitate, unus tamen est illius effectus: ut, excitante Deo ac movente, non contradicat spiritus noster, sed audiat et obsequatur ac gratiae et influxui cooperetur, ac quo dicit sequatur. Est autem vocatio quaedam universalis, qua vocantur omnes homines ad fidem religionemque christianam. Alia quae ad varios christianismi status dicit, ut quidam ad clericatum, quidam ad religionem, alii ad episcopatum vocantur; ubi ad primam universalemque vocationis gratiam, ad primum influxum quo iuvaris ut christianus sis, accedit praeterea gratia et influxus Dei ac divina motio quae ad certam vitae christiana rationem te manuducat.

[30] Hoc in genere est vocatio ad monasticum institutum atque ordinem religiosorum; quae vocatio, si ad 3 species consilia evangelica et perfectionem christiana religionis adipiscendam, una est, unum monasticum institutum, una religio. Verum species habet varias, multiplicem scilicet gratiam. Nam, ut dicimus unam esse gratiam per sacramenta nobis partam, qua iustificamur ante Deum, illa tamen varias habet proprietates⁴⁷. Nam baptismalis gratia generat Deo et spiritui; vi confirmationis roborat; Eucharistiae nutrit; paenitentiae sanat ac restituit, sed cum pena; extremae unctionis disponit ad gloriam [f. 77r] finaliter; ordinis, facultatem ac vim dat ad ecclesiastica et sacra munia; matrimonii, unionem in Christo animorum, virtutem praeterea ne laedat spiritum caro in tanta carnis libertate et usu.

[31] Itaque omnes gratiae sacramentales facultatem habent iustitiae coram Deo in Christo Iesu et simul vim gratiae gratis datae atque auxilii specialis, quo varie iuvantur iustificati ad vitam spiritualem pro dignitate agendam. Quemadmodum igitur hae gratiae proprietatem quandam habent ac vim spiritus, ita et gratia vocationis ad monasticum institutum. Non solum ut una

⁵⁹ opus seq. lac.

⁴⁶ Rom. 8, 30.

⁴⁷ Saepe Natalis de hac distinctione inter gratias religionum, analogice ad gratias sacramentorum; v. gr., *Scholia* p. 159.

maior alia et perfectior sit, sed in eadem etiam perfectione, ut sit cuique vocationi, gratiae, motioni, influxui, sua proprietas ac divina virtus crescens et procedens usque ad perfectionem et consumationem totius instituti.⁹⁵

[CAPUT II. — DE RELIGIONE SOCIETATIS]

§ I. — DEI AUXILIA PRO ECCLESIA. — 32. *Introductio*. — 33. *Dei misericordia, percutiens et sanans*. — 34. *Cum tribulatione Ecclesiae coniungens gratiam*. — 35. *Non dubium quin primitus floruerit observantia consiliorum*. — 36. *Valor testimoniorum*. — 37-39. *Auxilia Dei decursu Historiae, per vitam religiosam*.

§ II. — AUXILIA DEI PER SOCIETATEM. — 40. *Auxilium per Societatem*. — 41-42. *In qua invenitur compendium plurium: Vota, communia cum aliis religionibus; vita activa et contemplativa, et vita activa superior*. — 43. *Item dispensatio verbi Dei et administratio sacramentorum*. — 44. *Diferentia tamen est ab aliis*. — 45-51. *Societas imitatio vitae apostolorum*. — 52. *Non est status perfectionis aquisitiae, sed adquirendae, in labore tamen apostolico*.

§ III. — FINIS ET GRATIA SOCIETATIS. — 53. *Finis Societatis*. — 54-58. *Difficultates quae nunc temporis premunt Ecclesiam. Obsecratio ad Deum*. — 59. *De proprietate gratiae Societatis*. — 60. *Quid haec gratia operetur in ipsa vocatione*. — 61. *In confirmatione uniuscuiusque*. — 62. *In Patre Ignatio et superioribus*. — 63. *Sensus spiritus circa hanc gratiam*. — 64. *Aestimatio gratiae aliarum religionum*.

[§ I. — DEI AUXILIA PRO ECCLESIA]

[32] Satis hactenus dictum est in universum de religione. Nunc de nostro instituto dicendum, Christo Iesu duce. Sed typus quadam ac compendio primum; deinde quae proposuimus prosequemur.

[33] Infinite dives est in suis misericordiis ac miserationibus¹ Dominus Deus, trinus et unus, noster; ac vincit semper quem iudicatur². Ubi enim abundat delictum de nobis, ibi abundans exoritur gratia³ atque auxilium ex ipso. Non enim nos deserit,

¹ Cf. Eph. 2, 4.

² Ps. 50, 6; Rom. 3, 4.

³ Cf. Rom. 5, 20.